

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 4 april 1930 kl. 10 f. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående åtgärder för nedbringande av kostnaderna för skolmateriel.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 220, har herr *Sandén* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om snar utredning, på vad sätt ett förbilligande av kostnaderna för skolmateriel må kunna åstadkommas, icke minst genom tillämpandet av större enhetlighet och sparsamhet i val av läroböcker; samt att Kungl. Maj:t ville fortast möjligt vidtaga de åtgärder, som av utredningen eventuellt kunna visa sig erforderliga.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 371, har herr *Norling* gjort enahanda hemställan.

Efter erhållen remiss av sistnämnda motion har andra kammarens första tillfälliga utskott i avgivet utlåtande, nr 2, anfört följande.

Den för närvarande gällande grundläggande bestämmelsen angående an- *Nu gällande*
tagandet av läroböcker i folkskola återfinnes i § 13 av folkskolestadgan, där *bestämmelser i ämnet.*
det föreskrives, att skolråd äger att, efter vidkommande lärares hörande, bestämma de läroböcker, som skola begagnas vid undervisningen. I anslutning härtill föreskrives vidare i § 2 av gällande instruktion för folkskolinspektörer, att det beträffande folkskolan och småskolan tillkommer inspektör att verka för och, i den mån det är honom möjligt, övervaka, bland annat, att skolorna äro utrustade med tillräcklig och ändamålsenlig undervisningsmateriel, varvid erforderliga råd och anvisningar böra lämnas om anskaffning och användning av sådan materiel, att lämpliga läro- och läseböcker komma till användning vid undervisningen, samt att de i skolorna använda böckerna blivt antagna i föreskriven ordning.

Den fråga, som i förevarande motion beröres, har tidigare vid flera tillfällen varit föremål för riksdagens prövning. Senast vid 1928 års riksdag väcktes *Frågans tidigare behandling.*
i andra kammaren av, bland andra, samme motionär en motion, II: 381, med samma yrkande som i den nu föreliggande. Motionen hänvisades till detta

utskott, som över densamma i vederbörlig ordning inhämtade yttrande av skolöverstyrelsen och dessutom beredde Svenska landskommunernas förbund tillfälle att uttala sig i frågan. De med anledning härav avgivna yttrandena äro såsom bilagor fogade vid utskottets utlåtande nr 8 till andra kammaren vid 1928 års riksdag; och tillåter sig utskottet här att hänvisa till desamma.

I sitt nämnda yttrande, nr 8, erinrade utskottet till en början, att riksdagen i skrivelse 1919, nr 128, anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning beträffande dels i vilken omfattning behov förefunnnes av lättnad i de kostnader, som dittills i regel påvilat familjeförsörjare för anskaffande av erforderlig materiel åt deras barn i folkskolan, dels i vilken utsträckning och på vad sätt det kunde befinnas lämpligt och möjligt att av allmänna medel bereda lättnader i dessa kostnader, dels ock huruvida och efter vilka grunder en samverkan härutinnan mellan stat och kommun skulle kunna åstadkommas. Sedan chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallat tre sakkunniga för att biträda med den begärda utredningen samt dessa sakkunniga avgivit utlåtande och förslag i ämnet, förklarade emellertid Kungl. Maj:t den 7 oktober 1927 — med hänsyn till de stora kostnader, som enligt den sålunda verkställda utredningen skulle åsamkas statsverket genom de i förslaget ifrågasatta åtgärderna — sig finna vad i ärendet förekommit icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Redan dessförinnan hade chefen för ecklesiastikdepartementet anmodat överstyrelsen att skyndsamt till departementet inkomma med förslag till sådana ändrade bestämmelser, som för ifrågavarande önskemåls vinnande kunde anses lämpliga.

I sitt med anledning härav den 28 februari 1927 avgivna utlåtande förklarade överstyrelsen sig finna önskvärt, att i syfte att för framtiden förhindra ett alltför ymnigt ombyte av läroböcker vissa åtgärder lämpligen vidtoges. Dessa åtgärder syntes överstyrelsen delvis vara av beskaffenhet att kunna genom överstyrelsens egen försorg bringas till vederbörandes beaktande, under det andra åtgärder åter torde behöva föranleda närmare föreskrift av Kungl. Maj:t. Beträffande dessa båda grupper av åtgärder framlade överstyrelsen i sitt utlåtande förslag.

Då utskottet hade att behandla den 1928 väckta motionen i ämnet, hade emellertid, enligt vad utskottet inhämtade, inga åtgärder vare sig av Kungl. Maj:t eller överstyrelsen i ifrågavarande syfte vidtagits. Dock vore inom den närmaste framtiden åtgärder från Kungl. Maj:ts sida att förvänta i huvudsaklig överensstämmelse med vad överstyrelsen därom föreslagit.

Utskottet, som fann de av motionärerna framförda synpunkterna i fråga om önskvärdheten av ett förbilligande av skolmaterielen behjärtansvärda, fann emellertid att med ytterligare åtgärder i ämnet borde tills vidare anstå i avvaktan på de verkningar, som kunde bliva en följd av de i utsikt ställda bestämmelserna.

Då utskottet 1928 stannade för ett avstyrkande av den då föreliggande motionen, grundades detta på den förhoppningen, att åtminstone vissa av de i motionen berörda missförhållandena skulle avlägsnas genom från Kungl. Maj:ts eller skolöverstyrelsens sida förväntade åtgärder. Emellertid ha, enligt vad utskottet förvissat sig om, inga sådana åtgärder vidtagits. Utskottet anser därför tidpunkten nu vara inne för riksdagen att taga under omprövning frågan om lämpliga åtgärder för förverkligandet av motionens syfte.

*Andra kam-
marens för-
sta tillfälliga
utskott.*

De nu rådande förhållandena ifråga om läroböcker och skolmateriel äro icke tillfredsställande. Utskottet bortser därvid från den omgestaltning av den geografiska och historiska lärobokslitteraturen, som blev en ofrånkomlig följd av världskriget. Ymnigheten av olika läroböcker i samma ämne är enligt utskottets mening för stor, ombyten av läroböcker och upplagor ske för ofta, och utgifterna för det allmänna och för elevernas föräldrar bliva till följd härav onödigt betungande. De möjligheter, som förefinnas att av skolråden till något reducerat pris inköpa läroböcker och skolmateriel, torde icke i tillräcklig utsträckning utnyttjas. I många fall förekomma läroböcker av så lokalt begränsad användning, att eleverna vid flyttning till andra skolor av samma slag måst köpa nya böcker, och detta har även starkt bidragit till skapandet av ett i viss mån kaotiskt tillstånd. Det vill synas som om man genom standardisering och rationalisering skulle kunna göra besparingar på detta område utan att behovet av en god lärobokslitteratur fördenskull behövde eftersättas.

Olika vägar kunna tänkas till ett bättre sakernas tillstånd. Såväl i motionen som i de tidigare yttrandena i ämnet hava vissa riktlinjer givits. Utskottet har särskilt beaktat det uppslag, som landskommunernas förbund givit i sitt yttrande, och som utskottet finner värt att tagas under omprövning. Emellertid ha i skolöverstyrelsens ovan berörda utlåtande till Kungl. Maj:t närmare utformade förslag framställts. Utskottet betraktar för sin del dessas förverkligande såsom en lämplig första åtgärd, ägnad att i viss mån motverka de missförhållanden som nu råda.

Med stöd av det anförda får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om svar utredning på vad sätt ett förbilligande av kostnaderna för skolmateriel må kunna åstadkommas, icke minst genom tillämpandet av större enhetlighet och sparsamhet i val av läroböcker; samt att Kungl. Maj:t ville fortast möjligt vidtaga de åtgärder, som av utredningen eventuellt kunna visa sig erforderliga.”

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott.

*Inhämtat
yttrande.*

Utskottet har inhämtat yttrande över den i första kammaren väckta motionen från skolöverstyrelsen, och är nämnda yttrande såsom bilaga fogat härvid.

Utskottet.

Till komplettering av de utav andra kammarens utskott lämnade upplysningarna angående de åtgärder, som vidtagits i syfte att förbilliga kostnaderna för skolmateriell och särskilt att nedbringa priset på läroböcker, får utskottet erinra, att på sätt framgår av skolöverstyrelsens yttrande frågan om standardisering av läroböcker genom anordnande av någon form för statlig förlagsverksamhet eller genom statligt fastställande av vissa typer för läroböcker av chefen för ecklesiastikdepartementet den 24 september 1928 hänskjutits till utredning av 1927 års sakkunniga för behandling av vissa frågor rörande det högre skolväsendet. Såsom skolöverstyrelsen påpekat skulle denna utredning närmast ha avseende på de allmänna läroverken, men i utredningsdirektivet framhålles, att densamma också bör gälla andra, med dem jämförliga läroanstalter. Med anledning av skolöverstyrelsens sålunda gjorda påpekande vill utskottet framhålla, att, ehuru den av nämnde departementschef anbefallda utredningen otvivelaktigt kommer att erhålla någon betydelse även för folkskolans läroboksfråga, önskligt synes vara, att vid utredningen grundligt undersökas möjligheterna att lösa denna betydelsefulla fråga även genom åtgärder, som direkt taga sikte på folkskolans och jämförliga läroanstalters läroboksfråga. Utskottet förutsätter, att vid denna utredning tillbörlig hänsyn kommer att tagas till att icke det utan tvivel önskvärda enskilda initiativet på läroboksområdet hämmas.

I övrigt ansluter sig utskottet till vad andra kammarens utskott i ärendet anfört, och får utskottet således hemställa,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 3 april 1930.

På utskottets vägnar:

J. P. JOHANSSON.

Närvarande: herrar *Johansson, J. P., Kropp, Tamm, Johansson, Emil, Jonsson*,
Wijkström, Bjurström** och *Löfvander*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Till Riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Genom nådig remiss den 21 februari 1930 har Kungl. Maj:t anbefallt Skolöverstyrelsen att till Utskottet avgiva begärt utlåtande över en av herr John Sandén i första kammaren väckt motion, nr 220, angående åtgärder för nedbringande av kostnaderna för skolmateriell.

Överstyrelsen får med anledning härav anföra följande.

I likhet med en vid 1928 års riksdag i första kammaren av samme motionär jämte herr Åström väckt motion, nr 218, över vilken Överstyrelsens yttrande jämväl begärdes, synes den nu föreliggande motionen huvudsakligen avse fråga om åtgärder för åstadkommande av billigare läroböcker i folkskolan.

Motionären erinrar inledningsvis om att hans förra motion avslogs av riksdagen under hänvisning därtill, att Kungl. Maj:t och Skolöverstyrelsen ställt i utsikt vissa åtgärder, som syntes vara ägnade att främja de önskemål, åt vilka motionen givit uttryck. Då emellertid dessa åtgärder icke kommit till synes, har motionären ansett sig böra ånyo bringa ärendet inför riksdagens prövning.

Med dessa i utsikt ställda åtgärder syftar motionären uppenbarligen på innehållet i det utlåtande, som Överstyrelsen den 28 februari 1927 avgav till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i anledning av en från statsrådet mottagen skrivelse med anmodan att till ecklesiastikdepartementet inkomma med *förslag* till lämpliga åtgärder för en starkare begränsning i fråga om ombyte av läroböcker vid de under Överstyrelsens inseende stående läroanstalterna. I nämnda utlåtande framlade Överstyrelsen vissa förslag till åtgärder, av vilka några voro av beskaffenhet att kunna utan ändring av gällande bestämmelser genom Överstyrelsens egen försorg bringas till verkställighet, under det de övriga syntes påkalla vissa föreskrifter eller författningsändringar av Kungl. Maj:t. De förra avsågo dels en cirkulärskrivelse till vederbörande läroanstalter och skolmyndigheter, däri uppmärksamheten skulle fästas på vissa närmare angivna omständigheter, som vid ombyte av läroböcker eller införande av nya upplagor av förut använda läroböcker borde iakttagas i syfte att främja största möjliga varsamhet vid dylika tillfällen, dels en skrivelse till Sveriges bokförläggareförening med anhållan om dess medverkan till att nya läroboksupplagor måtte utgivas endast då verkligt trängande anledning därtill föreläge. De senare avsågo, vad folkskolan och fortsättningsskolan angår, ändring i de för dessa skolor gällande stadgor, innebärande, att vederbörande skolråd eller skolstyrelse skulle, innan läro- och läseböcker för skolorna bestämdes, inhämta yttrande av statens vederbörande folkskolinspektör.

Med framläggandet av dessa förslag hade Överstyrelsen fullgjort, vad statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet begärt av Överstyrelsen, och har Överstyrelsen därefter ansett sig böra avvakta, vad i ärendet kunde komma att av Kungl. Maj:t beslutas.

De av Överstyrelsen sålunda föreslagna åtgärderna åsyftade, som sagts, i främsta rummet att på skolboksområdet få till stånd en viss stabilisering, ägnad att förekomma alltför täta ombyten av böcker och därmed förbundna kost-

nader för barnens målsmän. Mot detta mål synes ock motionären ha sin blick riktad, då han ånyo framkastar tanken på att en enhetlig plan, genom vilken det bestämdes *vilka* läroböcker som under en viss period skola användas, borde utarbetas av någon central myndighet och lända till efter rättelse. Överstyrelsen, som redan i sitt yttrande över den år 1928 i detta ärende väckta motionen uttryckte sitt tvivel på gagnet av en dylik anordning, har icke funnit anledning frångå denna sin ståndpunkt. Fastmer hyser Överstyrelsen fortfarande den uppfattningen, att, om bestämmandet av läroböcker i folkskolans läroämnen vore anförtrott åt en central statsmyndighet, därigenom en god lösning av frågan om skolans läroböcker skulle motverkas. Det på förevarande område så betydelsefulla initiativet från dem, som direkt arbeta i skolan, skulle försvåras om ej helt förhindras, och med stor sannolikhet skulle från kommunerna komma att resas starka krav på att de själva genom sina lokala skolmyndigheter måtte få avgöra, vilka läroböcker deras skolor borde betjäna sig av. En dylik fordran synes ock helt naturlig icke minst just ur kostnadssynpunkt. Ty då målsmännen genom sina representanter i skolråd och skolstyrelser själva få bestämma, icke blott *vilka* böcker som skola användas utan även *om* och *när* ombyte av dem skall ske, måste häri anses ligga den starkaste garanti för att kostnaderna i detta hänseende icke onödigtvis springa i höjden.

Den enda egentliga olägenheten med den nuvarande ordningen torde bestå däri, att barn vid flyttning från ett skoldistrikt till ett annat stundom nödgas förse sig med ny lärobok i ett eller flera ämnen, nämligen då i den nya skolan icke användes alldeles samma läroboksuppsättning som i den, där barnet förut undervisats. Denna olägenhet, som på grund av sin undantagsnatur svårigen kan anses motivera en fullständig omläggning av nu rådande förhållanden med avseende på bestämmandet av läroböcker, torde i rätt väsentlig mån kunna minskas genom nödigt samarbete skoldistrikt emellan, förmedlat exempelvis genom vederbörande folkskolinspektör. Det är i sådant syfte Överstyrelsen, såsom ovan nämnts, föreslagit vissa författningsändringar, enligt vilka folkskolinspektörens yttrande skulle inhämtas, innan ombyte av lärobok beslutades. Överstyrelsen förbiser icke, att den nuvarande ordningen, då skoldistrikt själva bestämma om läroböcker, även kan medföra den olägenheten, att hänsynen till böckernas pris får bliva alltför mycket avgörande, så att sämre läroböcker väljas framför bättre men dyrare, men detta är ett spørsmål, som torde ligga utanför den föreliggande motionens ram.

Motionären erkänner, att det s. k. kaotiska tillstånd, som förut varit rådande på skolboksmarknaden, under de senaste åren delvis upphört, och att förhållandena numera något stadgat sig. Överstyrelsen hyser en liknande uppfattning och förmenar, att de svårigheter att utvälja och antaga lämpliga läroböcker, som helt naturligt yppade sig efter 1919 års undervisningsreform och som till stor del voro orsak till de då talrikt förekommande läroboksombytena, ej längre äro för handen. Att under sådana förhållanden vidtaga några mera ingripande åtgärder i förevarande avseende, anser Överstyrelsen ej vara av behovet påkallat.

En annan sida av spørsmålet berör motionären, då han framhåller, att prisen på skolböcker allt fortfarande förefalla att vara orimligt höga. Motionären har vänt sig till ett av de större och konkurrenskraftiga förlagen med förfrågan, huruvida det icke finnes möjlighet att tillverka läroböcker till lägre pris än de nu förekommande, och fått till svar, att förlaget med nöje är berett att göra detta. Överstyrelsen är icke tillräckligt sakkunnig för att yttra sig om huruvida de nuvarande bokprisen i allmänhet kunna anses berättigade eller

ej, men förhåller det sig så, att ett stort bokförlag förklarar sig villigt att upptaga konkurrens på hithörande område, synes detta utgöra en god garanti för att eventuella missförhållanden i nämnda avseende skola kunna undanröjas.

Därest motionären med sitt uttalande, att det borde vara riksdagens plikt att söka ordna denna fråga, i vad den särskilt avser nedbringandet av priset på läroböcker, skulle syfta på den förut i detta sammanhang framkomna tanken på standardisering antingen genom anordnande av någon form för statlig förlagsverksamhet eller genom statligt fastställande av vissa typer för läroböcker, får Överstyrelsen erinra om att detta spörsmål av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet genom skrivelse den 24 september 1928 blivit hänskjutet till utredning av 1927 års sakkunniga för behandling av vissa frågor rörande det högre skolväsendet. Visserligen skulle denna utredning närmast ha avseende på de allmänna läroverken, men i utredningsdirektivet framhålles, att den också bör gälla andra, med dem jämförliga läroanstalter. I varje fall är det tydligt, att den sålunda anbefallda utredningen kommer att erhålla betydelse jämväl för folkskolans läroboksfråga, ty beträffande vägarna för denna frågas lyckliga lösning torde ej råda någon väsentlig olikhet mellan folkskolor och övriga skolor.

Motionen utmynnar i en hemställan om snar utredning, på vad sätt ett förbilligande av kostnaderna för skolmateriell må kunna åstadkommas samt vidtagande av de åtgärder, som av utredningen eventuellt kunna visa sig erforderliga. Med hänsyn till vad ovan anförts synes, enligt Överstyrelsens mening, en dylik utredning vid sidan av den redan igångsatta ej vara av behovet påkallad.

Stockholm den 11 mars 1930.

För Skolöverstyrelsens folkskolavdelning.

N. O. Bruce.

Gottfrid Björkman.

/Hjalmar Werner.